Jamjuree Journal

Volume 7 | Issue 2 Article 7

2005-07-01

คณจุฬาฯ ขลายขากกาจามจุรีของอุชเชนี

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์

Follow this and additional works at: https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree

Part of the Social and Behavioral Sciences Commons

Recommended Citation

ศักดิ์วรวิชญ์, อานนท์ (2005) "คณจุฬาฯ ขลายขากกาจามจุรีของอุชเชนี," *Jamjuree Journal*: Vol. 7: Iss. 2, Article 7.
DOI: 10.58837/CHULA.JAMJUREE.7.2.6
Available at: https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree/vol7/iss2/7

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Jamjuree Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปลายปากกาจามจุรีของอุชเชนี

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ เป็นชาวจามจุรีสีฟ้า เล่นมากกว่าเรียน จึงจบมาด้วยเกรดที่กะล่อมกะแล่ม หลังจากจบได้ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโททางด้านการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ และจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ ด้วยความที่ชอบอ่าน ชอบค้นคว้า ชอบเขียน ชอบทำหนังสือ และชอบพูด จึงกลับมาสอนหนังสือที่คณะจิตวิทยาเพื่อสนองกรรมที่ไม่ค่อยตั้งใจเรียนไว้สมัยเป็นนิสิต แต่ก็มีความสุขที่ได้สอนว่าง ๆ คุยกันได้ที่ arnond.s@chula.ac.th

มิ่งมิตร
ที่จะบุกดงดำกลางค่ำคืน
ที่จะร่ำเพลงเกี่ยวโลมเรียวข้าว
ที่จะเหม่อมองหญ้าน้ำตาพรม
ที่จะแล่นเริงเล่นเช่นหงส์ร่อน
ที่จะหว่านสุขไว้กลางใจคน
ที่จะเกลาทางกู้สู่คนยาก
ที่จะหาญผสานท้านัยน์ตาใคร
ที่จะอยู่เพื่อคนที่เธอรัก
ที่จะมุ่งจดหมายปลายทะนง
เพื่อโค้งเคียวเรียวเดือนและเพื่อนโพ้น
เพื่อเรืองข้าวพราวแพร้วทั่วแนวนา
เธอมีสิทธิ์ที่จะล่องแม่น้ำรี่น
ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม
ที่จะยิ้มกับดาวพราวผสม
ที่จะขมขื่นลึกโลกหมึกมน
ที่จะถอนใจทอดกับยอดสน
ที่จะทนทุกข์เข้มเต็มหัวใจ
ที่จะจากผมนิ่มปิ้มเส้นไหม
ที่จะให้สิ้งสิ้นเธอจินต์จง
ที่จะหักพาลแพรกแหลกเป็นผง
ที่จะดงธรรมเที่ยงเคียงโลกา
เพื่อไผ่โอนพลิ้วพ้อล้อภูผา
เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองอรุณ

อุชเชนี
๒๔๙๕

บทกวีชื่อขอบฟ้าขลิบทองนี้ หลายๆ ท่านคงจำได้ว่าได้เคยอ่านในแบบเรียนวิชาภาษาไทยสมัยเรียนชั้นมัธยมศึกษา อุชเชนีผู้เขียนบทกวีบทนี้เป็นเจ้าของผลงานบทกวีร่วมสมัยที่ทรงคุณค่าจำนวนมาก และบทกวีชื่อ “ขอบฟ้าขลิบทอง” อันทรงพลังบทนี้เป็นชื่อหนังสือรวมบทกวีของเธอที่ชื่อ “ขอบฟ้าขลิบทอง” เช่นกัน

บทกวีของอุชเชนี ใช้ถ้อยคำอันอ่อนหวาน ละเมียดละไม กอปรด้วยความละเอียดอ่อนของอารมณ์ การสังเกตสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่คนธรรมดาๆ มองข้ามไป แต่กวีอย่างอุชเชนีกลับมีมุมมองต่อสิ่งต่างๆ รอบๆ กายอย่างลึกซึ้ง อย่างเช่น มะลิที่อุชเชนีเขียนกลอนหกไว้ว่า

“สวนฉันสรรปลูกแต่มะลิ
เพลินตาพาฝันวันคืน
ขาวสวยรวยรินกลิ่นไกลใกล้
ไร้หนามหยามใจให้ระทม
ยามผลิดอกบานหวานชื่น
ไม้อื่นไม่ปองต้องชม
ยากไร้ยังได้แซมผม
นิยมชมไปไม่เลือน”

(๒๔๘๙)

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมนุษยนิยม (Humanistic) ที่รักในเพื่อนมนุษย์เปี่ยมด้วยเมตตา และเข้าใจเห็นอกเห็นใจ (empathy) ที่มีต่อคนในชนชั้นที่ด้อยโอกาสในสังคม เป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาในบทกวีของอุชเชนีอย่างชัดเจน อุชเชนีเรียกร้องและต่อสู้เพื่อความเป็นมนุษย์ เสรีภาพ สันติภาพ และความเป็นประชาธิปไตย ให้แก่คนในสังคมราวกับว่าเธอได้เข้าไปนั่งในใจของชนกลุ่มต่าง ๆ และได้พูดแทนชนเหล่านั้น เช่น ในบทกวี มืดหรือ? ซึ่งแม่กับลูกต่างสนทนากันด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานแต่ทรงพลังและซ่อนความหมายอันคมคายที่ผู้อ่านสามารถขบคิดเองได้เอาไว้ว่า

"ลูกน้อย...
แต่ไก่กู่คูขันจนวันวาย

แม่เฝ้าคอยข่าวเจ้าเช้าจนสาย
ชะแง้หายเห็นแต่หญ้าจดฟ้าโพ้น"

หรืออีกวรรคที่ลูกตอบแม่ว่า

"แม่จ๋า...
ร่างลูกไร้ไม้เห็นเหมือนเช่นเคย

ลูกกลับมานี่แล้วแก้วเอ๋ย
เพราะสังเวยสัจจะส่องก่องโลกแล้ว"

ซึ่งท้ายที่สุดอุชเชนีจบบทกวีนี้ลงด้วย

"ต่อราตรีคลี่คลุมกลุ่มพิภพ
แม้นดวงเดียวเปลี่ยวเปลืองมิเรืองไกล
ขาวสะพรั่งดั่งข่ายประกายรัตน์
มืดหรือแม่เมื่อฟ้ายังพร่าพราว

ดาวจักอบอกฟ้าจ้าขึ้นใหม่
ก็งามใดจักเทียบเปรียบกลุ่มดาว
เจิดจรัสครอบคล้องจองห้วงหาว
ด้วยแสงกร้าวกลุ่มศรัทธาประชาฉะนี้?"

๒๔๙๔

ด้วยบทกวีที่อ่อนหวานแต่ทรงพลังของอุชเชนี เธอรุ่มรวยและเป็นนายแห่งถ้อยคำอย่างแท้จริง การนำเสนอบทกวีทรงพลังของอุชเชนีนำเสนอผ่านเรื่องราวหรือฉากละครที่ลงตัวสั้นๆ และการใช้สัญลักษณ์ในการนำเสนออย่างสวยงาม ที่ผู้อ่านอาจจะตีความไปได้หลายทางแตกต่างกัน แม้ขอบฟ้าขลิบทองของเธอก็เช่นกัน อุชเชนีเลือกใช้ถ้อยคำที่ผู้มีอำนาจในยุคเผด็จการทหารจอมพล ผ้าขะม้าแดงในยุคนั้นอาจจะไม่ชื่นชอบเท่าใดนัก แต่ก็มิอาจจะทำอะไรกับเธอได้ นอกจากไม่พอใจ

"เพื่อโค้งเคียวเรียวเดือนและเพื่อนโพ้น
เพื่อเรืองข้าวพราวแพร้วทั่วแนวนา

เพื่อไผ่โอนพลิ้วพ้อล้อภูผา
เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองอรุณ"

ซึ่งดูราวกับจะปลุกเร้าให้ความหวัง ความเป็นมิตร ความเสมอภาค แก่ผู้คนในสังคมชื่อบทกวีหลายๆ บทของอุชเชนีเป็นการตั้งคำถาม ไม่ว่าจะเป็น "เพื่อใคร?" (๒๔๙๓) "อีกเมื่อไรจะสว่าง เหมือนอย่างรอ?" (๒๔๙๔) "เป็นไปได้หรือ?" (๒๔๙๔) "ใครเลี้ยงโลก?" (๒๔๙๔) "รางค์ทองหรือรวงทอง?" (๒๔๙๔) "มืดหรือ?" (๒๔๙๔) "ยุวดีมีตนอยู่หนไหน?" (๒๔๙๖) "ราชุบด้วยใด?" (๒๔๙๖) "มือใคร?" (๒๕๐๐) และ "อยู่เพื่ออะไร?" (๒๔๙๓) เป็นต้น ใน "อยู่เพื่ออะไร?" เธอพยายามตอบคำถามว่าเรามีชีวิตอยู่เพื่ออะไร ซึ่งเธอได้ให้คำตอบและเหตุผลของคำตอบสำหรับตัวเธอเองที่เธอตอบเอาไว้ว่า "ฉันอยู่เพื่อความฝันอันเพริศแพร้ว" และ "ฉันอยู่เพื่อยุคทองของคนยาก" บทกวีเชิงคำถามเหล่านี้ล้วนเป็นการตั้งคำถามในเชิงปรัชญา และเธอได้พยายามที่จะตอบปัญหาเหล่านั้นตามโลกทัศน์และชีวทัศน์ที่ละเอียดอ่อนของเธอเอง อย่างน่ารับฟังยิ่ง

ดูเหมือนว่าการที่เป็นคริสตศาสนิกชนคาทอลิกที่ศรัทธาในความรักของพระเป็นเจ้าอย่างแท้จริง ทำให้อุชเชนีมีความละเอียดอ่อน ความรักในเพื่อนมนุษย์ และความเข้าใจ ในชีวิตน่าจะมีอิทธิพลกับบทกวีของอุชเชนีอยู่บ้างไม่มากก็น้อย แม้นามปากกาของเธอก็มาจากนามของนักบุญเออเซนี ซึ่งเธอแปลงเป็นภาษาไทยได้อย่างลงตัวว่า "อุชเชนี" จนผู้อ่านหลาย ๆ คนอาจหลงคิดไปว่านามปากกาของเธอนี้มาจากชื่อนครโบราณในสมัยพุทธกาล

นอกจากขอบฟ้าขลิบทอง อุชเชนียังเขียน "ดาวผ่องนภาดิน" เธอยังเป็นคนเดียวกันกับ "นิดนรารักษ์" ผู้เขียนความเรียงร้อยแก้วด้วยภาษาของกวีใน "เพียงแค่เม็ดทราย" ซึ่งเคยตีพิมพ์ในคอลัมน์ "ชีวิตและโลก" ใน "นิตยสารสยามสมัย" ซึ่งในยุคนั้นมี ดร.สาทิศ อินทรกำแหง เจ้าของตำรับชีวจิตในปัจจุบันเป็นบรรณาธิการ และบทกวีเป็นส่วนใหญ่ของเธอก็เคยตีพิมพ์ในนิตยสารนี้มาก่อนทั้งใน "นิตยสารสยามสมัย" และ "นิตยสารกระดึงทอง" เช่นกัน

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในความเรียงร้อยแก้ว “ดาวผ่องนภาดิน” (๒๕๒๓) ของอุชเชนีที่เธอเขียนเรื่องสั้นและบทความด้วยภาษากวีของเธอได้สะท้อนสภาพบ้านเมืองในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับที่สะท้อนความเป็นตัวตนของอุชเชนีอย่างแท้จริง สุชาติ สวัสดิ์ศรี ผู้ก่อตั้งรางวัลช่อการะเกดในปัจจุบันนี้ ได้รับหน้าที่บรรณาธิการสำหรับหนังสือเล่มนี้ ได้จัดระเบียบเรื่องเพื่อสะดวกแก่การอ่านอย่างได้สุนทรียรสออกเป็น ๙ หัวข้อ คือ ภาวะมนุษย์, ความรักและเมตตาธรรม, โลกของผู้เยาว์, วิญญาณอิสระ, ค่าของงาน, ศักดิ์ศรีสตรี, ภัยสังคม, ภาพชีวิต, และทัศนะ ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดวงกมล แท้จริงที่มาของดาวผ่องนภาดิน มาจากการที่อุชเชนีต้องมารั้งตำแหน่งเจ้าของคอลัมน์ “ชีวิตและโลก” แทน “ศุทธินี” หรือศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อำพันวงษ์ แห่งภาควิชาบรรณารักษ์ศาสตร์ ซึ่งแท้จริงเป็นเพื่อนรักของเธอและเป็นนักเขียนและอาจารย์ชาวจุฬา คณะเดียวกันกับเธอเช่นกัน แต่การมารั้งตำแหน่งของเธอ ๒ ปี กลับทำให้ได้ผลงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

สำหรับปลายปากกาจามจุรีของอุชเชนีและนิด นรารักษ์ แท้จริงเป็นนามปากกาของ รองศาสตราจารย์ประคิณ ชุมสาย ณ อยุธยา แห่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อุชเชนีเป็นคนที่เรียนหนังสือเก่งมาก เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๘ จากโรงเรียนเซนต์โยเซฟ คอนแวนต์ ก็สามารถสอบไล่ได้เป็นที่ ๑ ของประเทศไทย สายศิลปะ และได้รับทุนการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการให้ศึกษาต่อปริญญาตรีในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาได้รับประโยคประกาศนียบัตรครูมัธยม(ป.ม.) และได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ตามลำดับ และอุชเชนีได้สอนในคณะอักษรศาสตร์ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสในสมัยที่ยังเรียกว่าแผนกวิชาภาษาปัจจุบัน มิได้แยกเป็นภาควิชาภาษาตะวันตกและภาควิชาภาษาอังกฤษเช่นในปัจจุบันนี้

ต่อมาในปี ๒๔๙๔ อุชเชนีได้รับทุนการศึกษาจากสถานฑูตฝรั่งเศสให้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยซอร์บอนน์ กรุงปารีส อันเรืองนาม จนได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง ในวิชาวรรณคดีฝรั่งเศสร่วมสมัยและได้กลับมาสอนภาษาดังกล่าวที่จุฬาฯ เรื่อยมา มีข้อน่าสังเกตว่าการที่อุชเชนีมีความเชี่ยวชาญในภาษาฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก น่าจะทำให้เธอมีโอกาสอ่านวรรณกรรมชั้นดีของภาษานั้นอยู่มากพอสมควรก็คงจะมีอิทธิพลกับงานของอุชเชนีบ้างไม่มากก็น้อยเช่นกัน

ในราวปลายปี ๒๔๙๙ ได้เกิดเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้อุชเชนีต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการเป็นอาจารย์ในจุฬาฯ ไปสู่การทำงานภาคเอกชน (มีท่านผู้ใหญ่หลายท่านกรุณาเล่าให้ฟังว่ามีแรงกดดันทางการเมืองในสมัยนั้นบางประการ) อุชเชนีได้ย้ายไปทำงานด้านการประชาสัมพันธ์ โดยทำหน้าที่เป็นรองผู้จัดการฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริษัท เชลล์ แห่งประเทศไทย และต่อมาเป็นที่ปรึกษาด้านการประชาสัมพันธ์ของธนาคารกรุงเทพ ผลงานในโลกวรรณศิลป์ของอุชเชนีและนิด นรารักษ์ มีเป็นจำนวนมาก ได้แก่ รวมบทกวี “ขอบฟ้าขลิบทอง” รวมบทกวี “ดาวผ่องนภาดิน” ความเรียงร้อยแก้ว “เพียงแต่เม็ดทราย” ผลงานแปล “หิ่งห้อย” ของบทกวีชาวอินเดีย “ระพินทรนารถ ฐากุร” เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมชาวเอเชียคนแรก ซึ่งแปลร่วมกันกับศาสตราจารย์ ดร. ระวี ภาวิไล ราชบัณฑิต ชาวจุฬาฯ แห่งคณะวิทยาศาสตร์ นักดาราศาสตร์ที่คนไทยรู้จักกันดีทั้งยังเป็นผู้อำนวยการธรรมสถาน จุฬาฯ จนถึงปัจจุบัน

สำหรับบทกวีขอบฟ้าขลิบทองนั้นได้รับการแนะนำว่าเป็นหนังสือดี ๑๐๐ เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน นอกจากนี้อุชเชนียังได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๖ อีกด้วย

สำหรับชีวิตส่วนตัว ปัจจุบันอุชเชนีมีอายุราว ๘๐ กว่าปี และใช้ชีวิตสมรสกับหม่อมหลวงจิตร สาร ชุมสาย ชาวเทวาลัย เช่นกัน โดยใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ในหมู่บ้านปัญญา ถนนพัฒนาการ มีบ้านยายประทาน เป็นเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง เจ้าของบ้านหลังนี้ชื่อ “ประยอมและหม่อมราชวงศ์อรฉัตร ซองทอง” สองลูกศิษย์สามีภรรยานักเขียนนักกลอนชาวเทวาลัยเช่นกัน ทั้งยังเป็นคู่ที่อุชเชนีเป็นเถ้าแก่ไปสู่ขอด้วยตนเอง ปัจจุบันอุชเชนียังเขียนและแปลหนังสือต่างๆ เสมอๆ

“พิศจุฬางามสง่ามหาสถาน
พลังลึกผนึกแน่นทุกแกนกาย
เทินสังคมไทยอร่ามด้วยความรัก
พระเกี้ยวแก้วแก้วจุฬาฯแก้วมณี
สติครองสมองคิดตั้งจิตแน่ว
ที่ใดมีดสว่างวามงามตระการ
ดังวิญญาณลูกจุฬาข้าฯ ทั้งหลาย
เทิดถวายพระปิ่นชาติเป็นราชพลี
ยุคสมัยได้ประจักษ์ในศักดิ์ศรี
ทุกหน้าที่ทุกสังคมทุกวงงาน
เพื่อเป็นแนวเทียนปัญญาค่าไพศาล
ด้วยแรงเทียนจุฬาฯบันดาลนับล้านดวง”

อุชเชนี

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย